

Justyna Sosnowska

Znaczenie podjęcia aktywności zawodowej w życiu osoby niepełnosprawnej

Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość 8, 260-269

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Justyna Sosnowska*

Znaczenie podjęcia aktywności zawodowej w życiu osoby niepełnosprawnej**

Każdy człowiek ma prawo do pracy. Gwarantuje to Konstytucja RP, prawa tego nie wolno odmawiać również osobom niepełnosprawnym. Z egzekwowaniem tego prawa różnie bywa, a stan faktyczny to wynik wielu wzajemnych zależności, jak się okazuje – często bardzo trudnych do wyeliminowania.

Roman Ossowski pisze: „Praca jest wartością, która umożliwia jednostce pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Zapewnia jej materialne warunki egzystencji, określa rolę i status w ramach organizacji społecznej. Należy podkreślić, że praca oprócz funkcji ekonomicznej, spełnia też wiele innych – jest warunkiem, okazją lub sposobem realizacji wielu potrzeb pozaekonomicznych. Coraz częściej w przypadku choroby i niepełnosprawności dostrzega się znaczenie pracy, jako elementu rehabilitacji społecznej”¹.

W prowadzonych przeze mnie (w pierwszym kwartale 2011 roku) badaniach najliczniejszą grupę wśród 100 ankietowanych niepełnosprawnych (z całej Polski) stanowiły osoby, które nie pracują i nie są zarejestrowane w Urzędzie Pracy (41 procent). Jednocześnie deklarują one, że chętnie pracę podejmą, i szukają jej samodzielnie. Kolejna grupa to respondenci gotowi do podjęcia pracy, zarejestrowani w Urzędzie Pracy – stanowili oni 38 procent badanych. Aktywnych na rynku pracy pozostaje zaledwie 20 procent badanej grupy, natomiast pozostały 1 procent to osoby niezainteresowane podjęciem pracy.

Wśród badanych znalazło się 42 procent osób, które były już kiedyś zatrudnione, 8 procent badanych było zatrudnianych nawet kilkakrotnie, dla 11 procent

* Mgr Justyna Sosnowska, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna.

** Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pod tytułem *Niepełnosprawność przeszkodą w aktywizacji zawodowej*, nagrodzonej w Konkursie „Otwarte Drzwi” na najlepsze prace magisterskie i pracę doktorską, których tematem badawczym jest zjawisko niepełnosprawności w wymiarze zdrowotnym, zawodowym i społecznym. Pracy przyznano pierwsze miejsce w kategorii prac magisterskich z zakresu rehabilitacji zawodowej oraz rozwiązań technologicznych służących osobom niepełnosprawnym. Praca magisterska została również wyróżniona przez Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku.

¹ R. Ossowski, *Teoretyczne i praktyczne podstawy rehabilitacji*, WUWSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1991, s. 321.

badanych obecnie wykonywana praca jest pierwszą pracą w życiu. Niestety, jak pokazują badania, niezwykle liczną grupę (39 procent) stanowią również ci, którzy nigdy nie byli zatrudnieni.

Praca to rodzaj nobilitacji i forma walki z wykluczeniem społecznym. Niestety, dostępna wciąż dla zbyt małej liczby osób – mówi Magdalena Bojarska, wiceprezes Koalicji na rzecz Osób z Niepełnosprawnością.

W Polsce na blisko 2,5 miliona niepełnosprawnych, którzy mogliby podjąć pracę, zaledwie jedna czwarta jest aktywna zawodowo. Z takim wynikiem na tle UE wypadamy blado. Jak zauważa M. Bojarska, zatrudnienie osób niepełnosprawnych w niektórych krajach UE przekracza 50 procent. Zawdzięczają to większej integracji i różnicom w możliwościach rynku².

Polski model pracy i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych zakłada przechodzenie osoby niepełnosprawnej kolejno przez cztery ogniwa instytucjonalne – od rehabilitacji zawodowej do zatrudnienia³.

Osoba niepełnosprawna może podjąć pracę w: warsztatach terapii zajęciowej, zakładach aktywności zawodowej, zakładach pracy chronionej, telepracy, chałupnictwie lub na otwartym rynku pracy.

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to określenie wzięte z ustawy o zatrudnieniu i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, które nie mogą podjąć pracy zawodowej. Według powyższej ustawy warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką, stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

1. Realizacja zadań WTZ odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej zmierzających do rozwijania:

- umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej,
- psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

WTZ realizują zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej, zmierzające do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności, niezbędnych do prowadzenia przez osobę niepełnosprawną niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia – na miarę jej indywidualnych możliwości. Zadania te ujęto w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁴.

² M. Piątkowska, *Niepełnosprawni też chcą pracować*, „Gazeta Praca – Kraj” 2011, nr 101.

³ *W trosce o pracę. Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2004*, UNDP, Warszawa 2004, s. 236.

⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz. U. 97.123.776 z późn. zm.

2. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji, w którym określa się⁵:

- formy rehabilitacji,
- zakres rehabilitacji,
- metody i zakres nauki umiejętności, o których mowa w pkt 1,
- formy współpracy z rodziną lub opiekunami,
- planowane efekty rehabilitacji,
- osoby odpowiedzialne za realizację programu rehabilitacji.

Innymi instytucjami działającymi na mocy tej samej ustawy, czyli ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, mającymi na celu aktywizację zawodową niepełnosprawnych są zakłady aktywności zawodowej. Zakład aktywności zawodowej tworzy się, aby zatrudniać osoby niepełnosprawne o znacznym stopniu niepełnosprawności, a także, poprzez rehabilitację zawodową i społeczną, przygotować je do życia w otwartym środowisku oraz pomóc w realizacji pełnego, niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia na miarę ich indywidualnych możliwości⁶.

„Gmina, powiat oraz fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, zwane dalej »organizatorem«, składają we właściwej jednostce organizacyjnej samorządu województwa wnioski o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, kosztów utworzenia i działania zakładu”⁷.

Dla każdego człowieka praca i zawód to kwestie istotne życiowo. Praca – dlatego że jest źródłem dochodów, organizacji czasu, płaszczyzną kontaktów społecznych, zadowolenia, samorealizacji, a zawód – ponieważ jest źródłem poczucia tożsamości, poczucia jakości życia, identyfikacji z rolą społeczną⁸.

Osoby niepełnosprawne wciąż w niewielkiej mierze funkcjonują na rynku pracy. Tylko co piąta osoba niepełnosprawna w wieku produkcyjnym jest zaangażowana w jakąkolwiek działalność ekonomiczną. Często jedyną możliwością podjęcia aktywności zawodowej, a co za tym idzie, zaspokojenia potrzeby samorealizacji i poczucia pełnego zaistnienia w społeczeństwie, stają się dla ludzi niepełnosprawnych zakłady pracy chronionej. Zasady ich funkcjonowania również określa ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Decyzję w sprawie przyznania statusu zakładu pracy chronionej wydaje wojewoda⁹.

⁵ Tamże.

⁶ Rozporządzenie MPiPS z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej.

⁷ Tamże, § 2. 1.

⁸ Zob. H. Ochończenko, *Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych w dobie zmian społecznych i gospodarczych w Polsce*, [w:] *Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia*, red. J. Bąbka, Żak, Warszawa 2004, s. 225.

⁹ J. Wyczęsany, *Pedagogika upośledzonych umysłowo*, Impuls, Kraków 2006, s. 180.

Trzeba pamiętać, że osoby niepełnosprawne stanowią grupę ludzi, dla których podjęcie pracy zawodowej nie tylko oznacza polepszenie sytuacji finansowej, lecz nade wszystko podnosi poczucie ich własnej wartości. Jest swoistą terapią i sprzyja polepszeniu stanu zdrowia. Choć osoby te zatrudniane są coraz częściej na otwartym i chronionym rynku pracy, nadal pozostaje w tej kwestii sporo do zrobienia.

Należy przyznać, że w ciągu ostatnich lat nastąpił stopniowy wzrost aktywnego działania na rzecz lepszego wizerunku na rynku pracy osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej z co najmniej średnim poziomem wykształcenia (grupa ta nie obejmuje osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym) – do 32,1 procent w 2009 roku. Nie jest to jednak wielkie osiągnięcie, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę, że udział osób niepełnosprawnych mających wyższe wykształcenie w 2009 roku wynosił zaledwie 5,9 procent (w 2008 roku wynosił 6,1 procent, a w 2006 roku – 5,5 procent)¹⁰.

Tabela 1. Studenci niepełnosprawni w latach 2007–2009*

Wyszczególnienie		Ogółem	w tym kobiety	niesłyszący i słabo słyszący	niewidomi i słabo widzący	z dysfunkcją narządu ruchu		inne rodzaje niepełnosprawności
						chodzący	niechodzący	
2007 ogółem		22 988	13 499	1 491	1 874	5 316	503	13 804
w tym	studia stacjonarne	12 569	7 029	872	1 063	2 818	251	7 565
	studia niestacjonarne	10 419	6 470	619	811	2 498	252	6 239
2008 ogółem		25 265	15 126	1 723	2 042	6 367	560	14 573
w tym	studia stacjonarne	13 089	7 364	914	1 137	3 066	277	7 695
	studia niestacjonarne	12 176	7 762	809	905	3 301	283	6 878
2009 ogółem		27 975	16 661	1 891	2 357	7 368	599	15 760
w tym	studia stacjonarne	14 552	8 161	1 029	1 314	3 642	298	8 269
	studia niestacjonarne	13 423	8 500	862	1 043	3 726	301	7 491

* stan na 30 XII danego roku

Źródło: Raporty *Szkoły wyższe i ich finanse* z lat 2007–2009, GUS.

¹⁰ *Aktywność ekonomiczna ludności w Polsce*, GUS, materiał opublikowany na stronie WWW: http://www.stat.gov.pl/gus/index_PLK_HTML.htm (dostęp: 22.09.2010 r.).

Tymczasem, jak wynika z przeprowadzonych przeze mnie badań, istnieje ścisły związek pomiędzy poziomem wykształcenia a aktywnością zawodową osób niepełnosprawnych. Co więcej, sami niepełnosprawni mają świadomość tej zależności. Wśród blisko 100 badanych osób aż 75 procent zgodziło się ze stwierdzeniem, iż kłopoty ze znalezieniem pracy wynikają z braku odpowiedniego wykształcenia.

Wśród ankietowanych z wykształceniem podstawowym 100 procent badanych pozostaje bez pracy, natomiast wśród respondentów z wykształceniem średnim (z maturą) 60 procent badanych jest aktywnych zawodowo. Wykształcenie wyższe inżynierskie bądź licencjackie wśród tej grupy zagwarantowało zatrudnienie 78 procentom badanych. W przypadku osób z wykształceniem wyższym magisterskim 85 procent jest aktywnych zawodowo, a 15 procent pozostaje bez zatrudnienia.

Wyniki dokonanej analizy przedstawia zamieszczona poniżej tabela.

Tabela 2. Stosunek poziomu wykształcenia do zatrudnienia wśród osób ankietowanych

Wykształcenie	Aktywni zawodowo	Nieaktywni zawodowo
Podstawowe	0 %	100%
Zawodowe	30 %	70%
Średnie	50 %	50%
Średnie z maturą	60 %	40%
Licencjackie/ inżynierskie	78 %	22%
Magisterskie	85 %	15%

Źródło: na podstawie badań własnych, 2011.

Znaczenie pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych można oceniać z różnych punktów widzenia, w tym: leczniczego, psychologicznego i zawodowego. Celowo i stopniowo dobrana oraz systematycznie prowadzona praca może stanowić jedną z metod leczenia. Osoba niepełnosprawna uświadamia sobie w pracy własną wartość, co pozwala po części zaakceptować jej swoją niepełnosprawność, a pośrednio także wpływać na kształtowanie nowej osobowości pracowniczej, niezbędnej do włączenia się w życie zawodowe i społeczne.

Oczywiste jest, że praca w życiu każdego człowieka zajmuje szczególne miejsce. Między innymi pełni funkcję instrumentalną, dzięki której jednostka uzyskuje środki służące do zapewnienia egzystencji własnej i swojej rodziny. Zajmowana przez nią pozycja zawodowa może wyznaczać jej pozycję ekonomiczną. Praca oraz szeroko rozumiana aktywność zawodowa jest bardzo ważnym aspektem funkcjonowania człowieka, gdyż daje poczucie mocy, sprawstwa, bycia potrzebnym, niezależnym oraz stanowi ważny element sukcesu w drodze

do samorealizacji. Wykonywanie pracy zawodowej przez osobę niepełnosprawną pozwala jej również czuć się użyteczną społecznie oraz określa jej pozycję w hierarchii społecznej. Praca według Henryka Januszka traktowana jest jako czynność społeczna, która wpływa na postawy, dążenia i zachowania jednostek i grup społecznych. Ponadto zaspokaja szeroko rozumiane potrzeby ekonomiczne, biologiczne, społeczne, kulturowe¹¹.

Podobnie, jak to się dzieje w przypadku ogółu społeczeństwa, osoby niepełnosprawne, wykonując pracę zawodową, kierują się potrzebami ekonomicznymi i pozaekonomicznymi. Jeśli chodzi o te pierwsze potrzeby, osoby niepełnosprawne traktują naturalnie pracę jako sposób zdobycia środków finansowych, jako źródło zarobkowania¹².

Potrzeby w sensie pozaekonomicznym to potrzeby kontaktu z ludźmi, samorealizacji i potwierdzenia własnych możliwości oraz chęć wykorzystania posiadanych kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Wykonywanie pracy w istotny sposób wpływa na cały proces rehabilitacji osób niepełnosprawnych. To właśnie dzięki zatrudnieniu człowiek wzmacnia poczucie własnej wartości, co jest bardzo ważne w przypadku osób niepełnosprawnych, które często mają zaniżoną samoocenę.

Pracę zalicza się do czynników, które bardzo często przyspieszają powrót do pełnej lub częściowej sprawności, ponieważ poprawia ona ogólną sprawność ruchową, wzmacnia obraz swojej osoby. Rehabilitacja może być bardziej efektywna, gdy osoba jest czynna zawodowo. Praca przeciwdziała też izolacji społecznej i wykluczeniu społecznemu. Celowo i stopniowo dobrana oraz systematycznie prowadzona praca może stanowić jedną z metod leczenia¹³.

Podczas pracy osoba niepełnosprawna uruchamia swoje umiejętności, sprawności i kształtuje pewne nawyki, zwiększając w ten sposób odporność na sytuacje trudne, wynikłe z procesu pracy, oraz łagodzi lęk przed nowymi zadaniami, na nowych stanowiskach. Uczy się własnych reakcji i radzenia sobie ze słabościami. Mówi się coraz częściej o tym, iż aktywność zawodowa może w pewnym zakresie kompensować osobie niepełnosprawnej ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, a tym samym poprawić jakość jej życia¹⁴.

Niepodjęcie aktywności zawodowej tuż po zakończeniu edukacji, zwłaszcza jeśli miała ona miejsce poza domem osoby niepełnosprawnej, często wiąże się z nagłym ograniczeniem kontaktów z rówieśnikami i otoczeniem. Po dłuższym czasie takiego odosobnienia ponowne włączenie do życia społecznego i podjęcie

¹¹ H. Januszek, *Socjologia pracy*, AE w Poznaniu, Poznań 2000, s. 80.

¹² J. Błaszowska, *Zasady i wybrane metody grupowego usprawniania psychospołecznego młodzieży z uszkodzonym narządkiem ruchu*, PZWL, Warszawa 1992, s. 87.

¹³ Tamże, s. 95.

¹⁴ M. Stępiak, *Zakłady pracy chronionej miejscem zatrudnienia i rehabilitacji osób niepełnosprawnych*, [w:] *System wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych*, red. W. Otrębski, Lublin 1999, s. 132.

pracy zawodowej staje się niemożliwe bez wcześniejszej reintegracji. Długotrwałe pozostawanie bezrobotnym, pobieranie świadczenia rentowego powoduje bierność, zniechęcenie do dalszych poszukiwań, a także negację własnych umiejętności i kompetencji. Poza tym po pewnym czasie dochodzi do przyzwyczajenia i uznania istniejącego stanu rzeczy za naturalny.

W rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych zasadniczą rolę pełni motywacja. Zadaniem proponowanych od najmłodszych lat metod wychowawczych jest właśnie jej wytworzenie. Nabycie poczucia możliwości zarobienia na swoje życie, odczucie społecznej przydatności swojej pracy czy poczucie szerszych związków z zakładem pracy to także kreacja motywacji o charakterze społecznym¹⁵.

Nieoceniona wydaje się tutaj rola rodziny, ma ona niezwykle istotne znaczenie w kreowaniu dorosłości i własnego wizerunku osoby niepełnosprawnej. Proces wychowania jest jednym z najbardziej odpowiedzialnych zadań dorosłego człowieka w odniesieniu do wszystkich dzieci, nie tylko tych niepełnosprawnych. Jednak wychowanie i rewalidacja dziecka niepełnosprawnego jest zadaniem niezwykle trudnym. Mądre i rozsądne traktowanie dziecka umożliwia jego rewalidację i przywrócenie, na miarę jego możliwości, do „normalności”. Niepełnosprawni często muszą walczyć o zaistnienie w społeczeństwie, muszą je przekonać o własnych zaletach. Chcąc to zrobić, sami muszą być pewni własnej wartości, a to właśnie w rodzinie zaczynają ją odkrywać i umacniać. Żeby odnaleźć w sobie chęć i siłę do funkcjonowania w społeczeństwie – podjęcia próby usamodzielnienia się na miarę swoich możliwości, pójścia do pracy czy założenia własnej rodziny – muszą na to dostać szansę.

Podjęcie pracy, realizacja na gruncie zawodowym, znalezienie przez to własnego miejsca w społeczeństwie i poczucie identyfikacji z nim to rzeczy niezwykle istotne dla każdego człowieka. W życiu osób niepełnosprawnych nabierają one dodatkowych znaczeń.

Wieloletnim błędem systemu zatrudniania osób z niepełnosprawnością było pomijanie, a w niektórych przypadkach całkowite wykluczenie z procesu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektu. Osoby te z powodzeniem wykonują prace, do których zostały wcześniej przyuczone. Czynności te, choć proste, dają osobom niepełnosprawnym intelektualnie wiele satysfakcji, a wykonywanie zamiennie kilku takich zadań pozwala im na rozwój, na miarę indywidualnych możliwości.

Dla niepełnosprawnych praca to dodatkowo szansa na odnalezienie nowego sposobu na życie. Sposób na walkę ze stereotypami, szansa na życie pełnowartościowe, poza wszelkimi podziałami i stworzenie nowego, lepszego wizerunku własnej osoby oraz szansa na budowanie wiary we własne możliwości.

¹⁵ Zob. J. Bartkowski, *Między stygmatyzacją a odrzuceniem. System szkolny, a przygotowanie zawodowe młodych osób niepełnosprawnych*, [w:] *Młodzi niepełnosprawni – aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, red. E. Giermanowska, ISP, Warszawa 2007, s. 205.

Tabela 3. Praca zarobkowa a poczucie własnej wartości. Odsetek zgadzających się z danym stwierdzeniem

	Pracujący	Niepracujący
Myślę, że jestem wartościową jednostką, nie gorszą od innych.	95,8%	82,4%
Większość rzeczy jestem w stanie robić równie dobrze jak inni ludzie.	95,1%	72,3%
Robiąc plany, mam na ogół pewność, że będę w stanie je zrealizować.	80,1%	55,1%
Czasem czuję, że mało jest takich rzeczy, z których mogę być dumny.	26,2%	37,8%
Czasem myślę, że w ogóle nie nadaję się do niczego.	17,7%	30,3%
Czasem czuję się bezużyteczny.	15,5%	29,9%

Źródło: E. Giermanowska, *Młodzi niepełnosprawni o sobie – rodzina, edukacja, praca*, ISP, Warszawa 2007.

Wszyscy mamy w sobie potrzebę bycia zauważonym, aktywnym, docenionym. Praca staje się dla nas jednym ze sposobów realizacji tych potrzeb. Trzeba jednak pamiętać, iż wielu z nas ma utrudniony do niej dostęp, z różnych powodów: braku motywacji, z powodu ograniczeń zdrowotnych, negatywnego wpływu najbliższego otoczenia i wielu innych przyczyn. To, że ktoś nie pracuje, wcale nie oznacza, że nie chce tego robić. Może po prostu nie uświadomił sobie jeszcze znaczenia pracy w życiu człowieka, a może nawarstwilo się wiele różnych czynników. Czasami trudno jest uwierzyć w to, że może się udać. Często trudno znaleźć kogoś, kto umożliwi człowiekowi niepełnosprawnemu przekonanie się, że może zaistnieć na rynku pracy, tak samo jak inni członkowie tego równego (przynajmniej z założenia) dla wszystkich, tolerancyjnego i nastawionego na integrację społeczeństwa.

Do kłopotów ze znalezieniem pracy przyznaje się 63 procent badanych przez mnie respondentów. Co więcej, twierdzą oni, że kłopoty te są ściśle związane z ich niepełnosprawnością. Chociaż 7 procent badanych twierdzi, że nie miało kłopotów ze znalezieniem pracy, a 17 procent mówi, że ich kłopoty nie były większe od tych, z jakimi boryka się reszta społeczeństwa, to pozostaje jeszcze fakt, iż niepełnosprawni otrzymują oferty mało adekwatne do ich zdolności, możliwości czy zainteresowań. Tak było w przypadku 13 procent ankietowanych.

Ankietowani to grupa, w której 38 procent twierdzi, iż nie spotkało się z przejawami niechęci do zatrudniania osób niepełnosprawnych, aż 62 procent ankietowanych stwierdziło jednak, że spotkało się z niechęcią do ich zatrudnienia. Większość z nich podaje bardzo konkretne przykłady zachowań mogących

być wyraźnym potwierdzeniem zaobserwowanej niechęci. Dla niektórych z nich nawet zwykle odbycie praktyk zawodowych stało się niemożliwe, właśnie z powodu niepełnosprawności. W tej sytuacji trudno mówić o szansie na dłuższe zatrudnienie.

Z udzielonych odpowiedzi wynika, iż z dużym niezrozumieniem spotykają się nadal osoby niewidome i niesłyszące, które to często podkreślają fakt bariery komunikacyjnej. Wciąż występują działania i sytuacje wskazujące na nieznaną im ich środowiska i tematu wśród ludzi zdrowych. Wciąż zbyt wielu niepełnosprawnych pozostaje nieaktywnych zawodowo, z różnych powodów, nie tylko zdrowotnych. Utrudniony dostęp do rehabilitacji, brak mobilności i brak odpowiedniego wykształcenia sprawiają, że osoby te stają się więźniami własnych domów, ciał.

Mimo że właśnie praca mogłaby dać im odrobinę niezależności, przychodzi im walczyć ze stereotypami, niewiedzą pracodawców, barierami architektonicznymi, a także własnymi obawami i zbyt niskim poczuciem własnej wartości. Jak pokazują wyniki moich badań, spora część podejmowanych działań okazuje się mało efektywna, a nawet zupełnie bezcelowa. Puste działania pochłaniają wiele dostępnych na ten cel środków, nie tylko finansowych, i nie przynoszą pożądanych efektów.

Pomimo wielu przeszkód istnieją też przesłanki wskazujące na możliwość poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Konieczna jest jednak modyfikacja systemu wspierania zarówno osób niepełnosprawnych, jak i pracodawców. Dlatego tak ważne jest działanie wspólne, w porozumieniu stron zainteresowanych. Niezwykle istotne, w świetle przeprowadzonych badań, wydaje się uważne słuchanie siebie nawzajem. Nieustanne szukanie winnych i obarczanie się odpowiedzialnością za istniejący stan rzeczy nie spowoduje zmian na lepsze. Zahamuje jedynie proces zatrudniania niepełnosprawnych, co może prowadzić do przyjęcia, jako sposobu na życie postawy roszczeniowej, a w konsekwencji do wyuczonej bezradności.

Bibliografia

- Bartkowski J., *Między stygmatyzacją a odrzuceniem. System szkolny, a przygotowanie zawodowe młodych osób niepełnosprawnych*, [w:] *Młodzi niepełnosprawni – aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, red. E. Giermanowska, ISP, Warszawa 2007.
- Błaszowska J., *Zasady i wybrane metody grupowego usprawniania psychospołecznego młodzieży z uszkodzonym narządem ruchu*, PZWL, Warszawa 1992.
- Januszek H., *Socjologia pracy*, AE w Poznaniu, Poznań 2000.
- Ochonczenko H., *Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych w dobie zmian społecznych i gospodarczych w Polsce*, [w:] *Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia*, red. J. Bąbka, Żak, Warszawa 2004.
- Ossowski R., *Teoretyczne i praktyczne podstawy rehabilitacji*, WUWSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1991.

- Piątkowska M., *Niepełnosprawni też chcą pracować*, „Gazeta Praca – Kraj” 2011, nr 101.
- Rozporządzenie MPiPS z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej.
- Stępnia M., *Zakłady pracy chronionej miejscem zatrudnienia i rehabilitacji osób niepełnosprawnych*, [w]: *System wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych*, red. W. Otrębski, Lublin 1999.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz. U. 97.123.776 z późn. zm.
- W trosce o pracę. Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2004*, UNDP, Warszawa 2004.
- Wyczesany J., *Pedagogika upośledzonych umysłowo*, Impuls, Kraków 2006.

Netografia

- Aktywność ekonomiczna ludności w Polsce*, GUS, materiał opublikowany na stronie WWW:
http://www.stat.gov.pl/gus/index_PLK_HTML.htm

Summary

The meaning of professional activity in life of a disabled person

Work and broadly understood professional activity constitutes a very significant element of human being's functioning as it empowers the person, gives the sensation of ability, being independent and needed. Moreover, it is an important part of success while aiming at self-realization. Performing professional work by a disabled person enables him or her to feel socially useful and determines their position in a social hierarchy. It must be said that disabled people constitute the group of people for whom professional work means not only the improvement of their financial situation, but, most of all, it raises their self-esteem. Still, too many disabled people remain vocationally inactive for various reasons; it is not only because of their health. Even though work could give the disabled people some independence, they are forced to fight stereotypes, employers' ignorance, architectural barriers as well as their own anxiety and low self-esteem. The endless search for the person responsible or blaming others for the present situation will not improve anything. It can only inhibit the process of employing the person with a disability, which may lead those people to adapt demandingness as their way of life. The consequence would be learned helplessness.